excavated covering 48.23 m^2 in total. Stratigraphic data and random finds implied that in the yard and in the southern block of the building there was a cultural layer of the late 16th / early 17th–20th century. Pottery and constructional ceramics fragments were found; pottery fragments dominated. Constructional ceramics was represented by fragments of flat and vessel-shaped stove-tiles datable to the 16th–18th century. A piece of stove-tile's matrix was found as well.

TYRINĖJIMAI AŠMENOS–MĖSINIŲ–DYSNOS G. SANKIRTOJE (VILNIAUS SENOJO MIESTO 60 KVARTALE)

Daiva LUCHTANIENĖ

2004 m. KPC archeologų grupė „Antiqua" pradėjo išsamius viso Vilniaus senojo miesto 60 kvartalo archeologinius tyrinėjimus, susijusius su kvartale buvusių namų atstatymo darbais. Žvalgomojo pobūdžio archeologiniai tyrinėjimai šiame kvartale vykdyti 2002 m. (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 237–238).

Archeologinių tyrinėjimų metu tiriamas kvartalas, susidedantis iš dviejų valdų, buvo suskirstytas į du plotus, kuriuos skyrė posesijinės sienos pamatai. R posesija įvardyta kaip plotas 1, o V – plotas 2. Plote 1 tyrinėtas kiemas, įvardytas kaip *kiemas 1*, plote 2 – *kiemas 2* (žr. XV–XVIII pav., p. 330-332). Išlikusių pamatų atribotos sekcijos buvo įvardytos patalpomis bei žymėtos lietuviškos abėcėlės raidėmis, kai kurie tyrinėjimų metu archeologine prasme aktualūs pamatų fragmentai numeruoti skaičiais. Paraleliai archeologiniams kasinėjimams vyko architektūriniai atkasamų pamatų fragmentų tyrimai.

Archeologinių tyrinėjimų metu nustatyta, kad ankstyviausias kultūrinis sluoksnis susiformavo kvartalo V dalyje. Jis datuojamas XV a. pirmąja puse. Chronologija paremta buitinės keramikos bei kitų radinių (III tipo lietuviška moneta, strėlės antgalis, verpstukas ir kt.), architektūrinių artefaktų datavimu, stratigrafija (žr. XIII:A–C pav., p. 329). Tuo laikotarpiu veikiausiai buvo statyti mediniai pastatai, kurių pėdsakai (stulpavietės, ištisinės sienų linijos) matyti natūraliame smėlyje – įžemyje. Intensyviausiai gyventa XVI a. Tuo laikotarpiu šiame kvartale buvo pastatyti mūriniai pastatai, kai kuriuose įrengti rūsiai (84 pav.). Už pastatų buvo įrengta daug ūkinių duobių, į kurias buvo pilamos įvairios šiukšlės. Tyrimų metu fiksuota 14 ūkinių duobių su XVI–XVII a. radiniais. Jose dominuoja buitinės keramikos, stiklo indų šukės, gerokai mažiau krosnių koklių duženų. Šiame laikotarpyje sklype nutiestas medinis vandentiekis, kurio pėdsakai fiksuoti plote 2 link Pranciškonų vienuolyno. Surastos trys plieninės vamzdžių movos.

XVII a. kultūrinis sluoksnis išlikęs gana fragmentiškai. Tačiau galima teigti, kad nežiūrint daugybės to laikotarpio gaisrų ir sugriovimų, šioje vietoje gyvenimas nenutrūko. Sujauktame kultūriniame sluoksnyje gausu XVII a. datuojamų radinių, ypač krosnių koklių fragmentų.

Tenka pažymėti, kad didelę dalį archeologinio paveldo sunaikino XIX a. statybos. Tuo laikotarpiu buvo vykdomi didžiausi statybos darbai, galutinai susiformavo kvartalo užstatymas. Namai buvo statomi su daugybe mažų patalpėlių, kurioms buvo mūrijami juostiniai arba arkiniai pamatai (žr. XIV pav., p. 330). Kasant pamatų duobes ir buvo daugiausia sunaikinta anksčiau susiformavusio kultūrinio

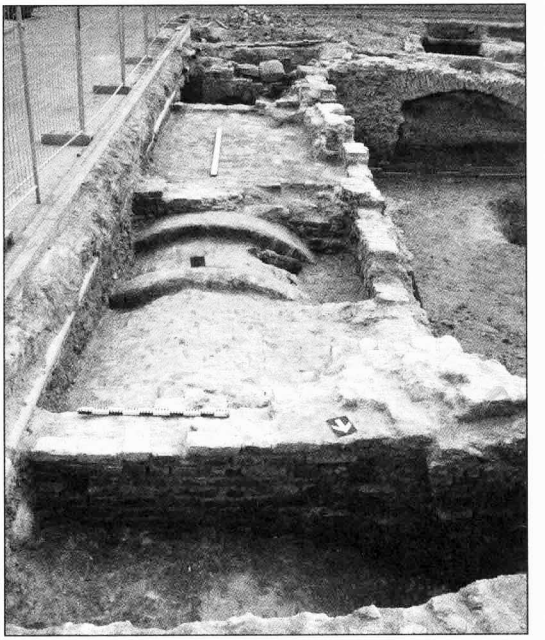

84 pav. Ašmenos–Mėsinių–Dysnos g. sankirtos kvartalas Vilniuje: rūsių cilindriniai skliautai prie Mėsinių g. (plotas 1). *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. 84. Crossing of the Ašmenos–Mėsinių–Dysnos Streets in Vilnius: cilindrical vaults of cellars alongside the Mėsinių Street.

sluoksnio. Todėl nemažai XVI–XVII a. radinių buvo surasta viršutiniame sujauktame sluoksnyje (85–86 pav.). Dalis pamatų, statytų ant ankstyvesnių ūkinių duobių, deformavosi, tapo nestabilūs. Dėl to specialios komisijos sprendimu dalį tokių pamatų fragmentų buvo nuspręsta likviduoti, siekiant visiškai ištirti po jais atsidūrusias XVI–XVII a. ūkines duobes.

Kvartale susiformavęs kultūrinis sluoksnis nukentėjo ir XX a. ketvirtajame dešimtmetyje, kai į esamus pastatus buvo įvesta buities nuotėkynė. Šių darbų metu nukentėjo kiemų 1 ir 2 kultūrinis sluoksnis, kai kurių ploto 1 ir ploto 2 patalpų kultūrinis sluoksnis.

Archeologinis paveldas buvo naikinamas ir tarybiniu laikotarpiu. Po Antrojo pasaulinio karo ilgai netvarkyti apgriuvę pastatai buvo visai nugriauti, o dalis griuvenų užkasta V posesijos PV dalyje, pralaužiant renesansinių rūsių skliautus. Tiesiant dujotiekį Dysnos gatvėje taip pat trukdė renesansinių rūsių skliautai bei arkinių pamatų fragmentai. Tuometiniams kasimo darbams trukdę mūrai buvo apnaikinti iki reikiamo projektinio gylio. Nugriovus namus susiformavusioje dykvietėje buvo suformuota žalioji zona, apsodinta medžiais. Medžių šaknys džiovino gruntą, ardė pamatus, deformuodamos juos. Skvere pastatytuose laikinuose mediniuose pastatėliuose buvo įvestas vandentiekis, dujos. Šios komunikacijos tiestos nepaisant po žeme išlikusių mūrinių pamatų, rūsių skliautų, išgriaunant juos iki reikiamo projektinio gylio. Kvartalo PR dalyje, ties Dysnos ir Mėsinių g. sankirta pralaužtas rūsio skliautas buvo bandomas „užkimšti" penkiais asfalto sluoksniais.

Dėl aukščiau minėtų žemės ir griovimo darbų, vykdytų nuo XIX a., nepavyko apčiuopti XVIII–XIX a. kultūrinio sluoksnio. Šio laikotarpio gyvenimą liudija pavieniai sujaukto viršutinio sluoksnio bei vienos ūkinės duobės radiniai (žr. XIII:D–F pav., 329 p.). XX a. kultūrinis sluoksnis – skvero velėna bei iki nugriovimo funkcionavusių rūsių užpildas (griuvenos).

Tenka pažymėti, kad dėl to, jog archeologinių tyrinėjimų metu nebuvo įmanoma visiškai ištirti kvartalo iki išorinių pastatų pamatų, statybų metu buvo vykdomi privalomi archeologiniai žvalgymai, kurių metu buvo fiksuoti išorės perimetro pamatai. Taip pat surinkti radiniai iš ūkinių duobių.

Apibendrinant aukščiau pateiktus archeologinių tyrinėjimų duomenis, galima daryti tokias išvadas:

Archeologinių tyrinėjimų metu Vilniaus senamiesčio 60 kvartale aptiktas XV–XIX a.

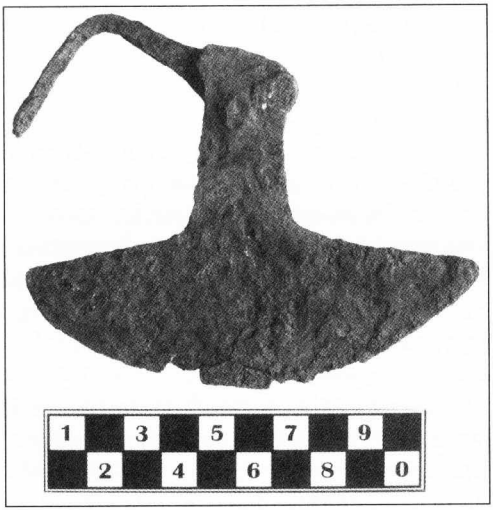

85 pav. Radinys iš Ašmenos–Mėsinių–Dysnos g. sankirtos kvartalo Vilniuje: XVI a. peilis odai. *R. Butrimaitės nuotr.*

Fig. 85. Find from crossing of the Ašmenos–Mėsinių–Dysnos Streets in Vilnius: a knife for skin of the 16th century.

kultūrinis sluoksnis, XVI a. medinio vandentiekio pėdsakai, per 15 XVI–XIX a. datuojamų ūkinių duobių, aptikta daug XV–XX a. radinių. Fiksuoti XVI–XIX a. mūriniai pamatai, įvairių laikotarpių akmenų grindiniai, XVI–XVII a. rūsiai ir jų fragmentai.

Kvartalo V dalyje (plote 2) rūsių skliautai sunaikinti griaunant pastatą XX a. viduryje.

Dalies pamatų nestabilumas buvo užprogramuotas, nes jie buvo suformuoti ant XVII a. ūkinių duobių. Laikui bėgant organika ūkinėse duobėse sunyko, sudūlėjo, o virš jų pastatyti pamatai susmego. Nemažai pamatų konstrukcijoms pakenkė ir tarybinė požeminių komunikacijų invazija (ties Ašmenos ir Dysnos gatvėmis).

Ties Mėsinių ir Dysnos gatvėmis aptikti rūsiai (XVI, XVII a.) naujos statybos metu išsaugoti ir užkonservuoti. Visos kitos požeminės konstrukcijos sunaikintos.

86 pav. Radinys iš Ašmenos–Mėsinių–Dysnos g. sankirtos kvartalo Vilniuje: XVII–XVIII a. žaisliukas-švilpukas. *R. Butrimaitės nuotr.*

Fig. 86. Find from crossing of the Ašmenos–Mėsinių–Dysnos Streets in Vilnius: a toy whistle of the 17th–18th centuries.

INVESTIGATIONS AT THE CROSSING OF THE AŠMENOS–MĖSINIŲ–DYSNOS STREETS (THE BLOCK NO. 60 OF THE OLD TOWN OF VILNIUS)

In 2004 a full-scale archaeological investigation of the block No. 60 of the old town of Vilnius located at the crossing of the Ašmenos, Mėsinių and Dysnos Streets was performed. The cultural layer of the 15th–19th century, traces of the 16th century water pipes, over 15 garbage pits of the 16th–19th century and a lot of artefacts of the 15th–20th century were found. Brick foundations of the 16th–19th centuries, stone pavements of different periods, cellars of the 16th–17th centuries and their fragments were discovered as well.

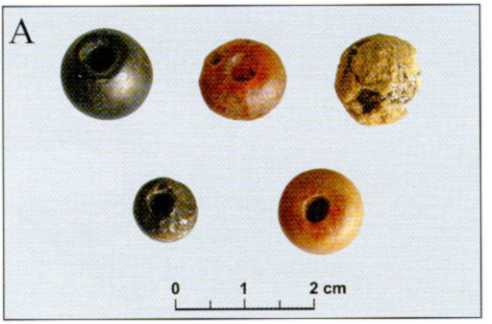

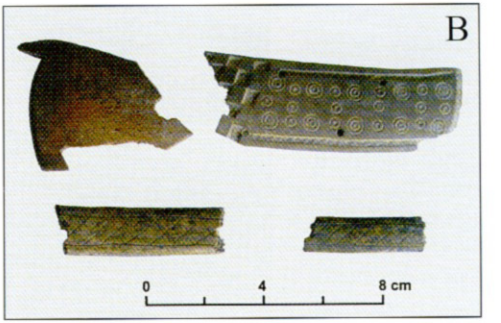

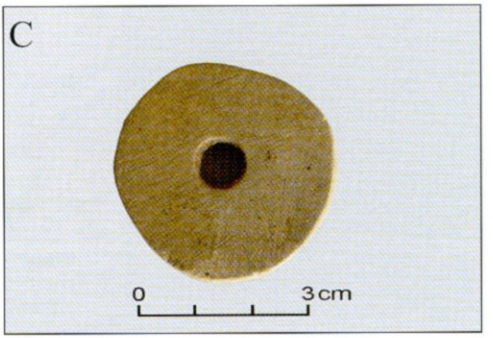

XIII pav. Radiniai iš Vilniaus, Ašmenos–Mėsinių–Dysnos g. sankirtos kvartalo: A – gintaro ir emalio karoliukai (XIV a. pabaiga – XV a. pradžia); B – kaulo-rago dirbiniai (XIV a. pabaiga – XV a. pradžia); C – verpstukas (XIV a. pabaiga – XV a. pradžia); D – metalinis dirbinys (XVI–XVII a.); E – Napaleono armijos saga; F – geležies lydinio papuošimas. *R. Butrimaitės nuotr.*

Fig. XIII. Finds from crossing of the Ašmenos–Mėsinių–Dysnos Streets in Vilnius: A – amber and enamel beads (the end of 14th – 15th century); B – bone-antler ware (the end of 14th – 15th century); C – spindle-whorl (the end of 14th – 15th century); D – ironware (16th–17th century); E – button of Napoleon army; F – ironware ornament.

XIV pav. Vilnius, Ašmenos–Mėsinių–Dysnos g. sankirtos kvartalas. Plotas 1, patalpos B pietinis pjūvis. Po XVIII a. arkiniais pamatais atkasta XVI–XVII a. ūkinė duobė. *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. XIV. Crossing of the Ašmenos–Mėsinių–Dysnos Streets in Vilnius. Area 1, the south section of B premises. The garbage pit from the 16th–17th century is under the 18th century vaulted foundation.

XV pav. Ašmenos–Mėsinių–Dysnos g. sankirtos kvartalas Vilniuje. Plote 1 buvusio namo vidinio kiemo ŠV dalies vaizdas iš rytų. Po XVIII a. namo pamatu atidengtas XVI–XVII a. ūkinės duobės su medinėmis konstrukcijomis pjūvis. *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. XV. Crossing of the Ašmenos–Mėsinių–Dysnos Streets in Vilnius. The section of the exposed 16th–17th century garbage pit with wooden construction under the 18th century foundation.

XVI pav. Ašmenos–Mėsinių–Dysnos g. sankirtos kvartalas Vilniuje. Plote 1 buvusio namo vidinio kiemo vaizdas iš pietų pusės. Įžemyje atsidengusios XVI–XVII a. ūkinės duobės ir rūsių statybų perkasimai. Pirmame plane – spėjamo šulinio pjūvis. *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. XVI. Crossing of the Ašmenos–Mėsinių–Dysnos Streets in Vilnius. The view from the South of the yard of former house. The garbage pits of the 16th–17th century and destroyed areas (during constructing cellers) found on the ground level. The section of supposed well on the foreground.

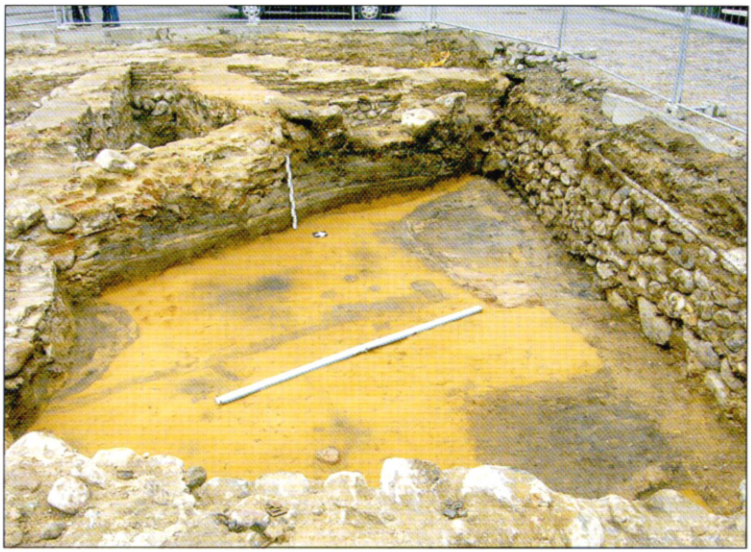

XVII pav. Vilnius, Ašmenos–Mėsinių–Dysnos g. sankirtos kvartalas. Plotas 2. Patalpos K įžemyje aptiktos XVI–XVII a. ūkinės duobės. *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. XVII. Crossing of the Ašmenos–Mėsinių–Dysnos Streets in Vilnius. Area 2. Garbage pits of the 16th–17th century found in the ground level of premise K.

XVIII pav. Ašmenos–Mėsinių–Dysnos gatvių sankirtos kvartalo Vilniuje tyrimai. Plote 2 atidengtų pastatų liekanų ir ūkinių duobių bendras vaizdas. *L. Girlevičiaus nuotr.*

Fig. XVIII. Crossing of the Ašmenos–Mėsinių–Dysnos Streets in Vilnius. View on the foundations of buildings and garbage pits found in area 2.